

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJKLEVEN **945**

G. Gunnink

Het huwelijk als eiland?

ACHTERGRONDEN **949**

J. Wesseling

Golf na golf

SCHRIFTSTUDIE **953**

Tj. Boersma

Dispensationalisme
en Openbaring 20:1

SAMENLEVING **956**

A.J. Verbrugh

Een Amerikaans baken
in zee voor gereformeerde
politiek 2

en verder...

Uit de kerken
Boekbespreking
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G. Gunnink

HET HUWELIJK ALS EILAND?

In veel gemeenten en kerkgenootschappen mogen vrouwen niet preken, geen sacramenten bedienen, geen ambt bekleden, geen leiding geven.

George en Dora Winston laten zien dat deze traditie is ontstaan ná de tijd van het Nieuwe Testament. Dat zij gebaseerd is op de onbijbelse gedachte dat 'de man' geschapen is om leiding te geven en 'de vrouw' om onderdanig te zijn'. Aldus de achterflap van een gewichtig maar aantrekkelijk ogend boek over Vrouwen in de gemeente van Christus.

Een aantrekkelijk verhaal

Het boek oogt niet alleen aantrekkelijk, de inhoud ervan is het ook. Eindelijk eens een breed opgezette studie over de plaats van de vrouw. Een studie die zich niet beperkt tot de exegese van één bepaald bijbelgedeelte. Een studie die zich evenmin beperkt tot één bepaalde actuele vraagstelling – met alle gevaar van blikvernaauwing dat daar al gauw aan vast zit. Maar 'een exegetische theologie' over de positie van vrouwen in de christelijke gemeente. Het resultaat van jarenlange grondige studie. Het **Word**

vooraf' meldt, dat een dertigtal jaren door het echtpaar Winston aan dit boek gewerkt is! Dan kun je wel wat verwachten. De schrijvers wensden zich helemaal door de bijbel laten leiden.

Je zou bijna zeggen: wat willen we nog meer, dit verhaal komt als geroepen. Want de positie van de vrouw in de gemeente staat ter discussie. De laatste synode vroeg de kerken een vernieuwd huwelijksformulier kritisch te bekijken. Daar zit denkwerk aan vast over de plaats en taak van gehuwde mannen en vrouwen. Een predikant vroeg in het Nederlands Dagblad om een

open discussie over de vrouw in de **kerk**. Ook zonder deze signalen is het duidelijk, dat we niet zomaar voorbij **kunnen** gaan aan de opvallende **resultaten van dit boek**. Want **het boek** ziet niet alleen ruimte voor vrouwelijke diakenen, maar ziet ook vrouwen in de **ouderlingenbank** helemaal **zitten**. Zelfs vrouwelijke apostelen staan op de verlanglijst.

B. Luiten schreef onlangs het zijne over het werk van Gods Geest, die aan vrouwen en mannen inschakelt in de gemeente en aan vrouwen en mannen gaven uitdeelt (Ref. jrg. 72, nr. 36 en 37). In het voorbijgaan ging hij toen kort in op het materiaal dat het **echtpaar** Winston ons heeft aangereikt.

Gezien de invloed die hun boek

zou kunnen hebben en gezien de actualiteit van het aangeboden materiaal is het goed de inhoud ervan wat langduriger voor de aandacht te halen.

George en Dora

George Winston **werd**, volgens de gegevens die het **boek zelf** aanreikt, in 1926 geboren in Brussel als zoon van Amerikaanse ouders. Na **zijn studie** in de Verenigde Staten ging hij naar België terug en werkte **in** de tijd **in zijn** geboorteplaats aan het interkerkelijk vormingscentrum 'Bijbelinstituut België', dat in 1975 naar Heverlee verhuisde. Tot in 1985 diende George als **directeur en zijn vrouw** Dora als docent. Een **functie-verdeling waar u overigens** – dat wordt **in de loop van hun verhaal** voldoende duidelijk – **niets achter moet zoeken**.

Dora, ook in 1926 geboren, had al een hele geschiedenis achter zich toen ze trouwde. **Op zestienjarige leeftijd** voel& ze zich geroepen om zendeling te **worden**, na haar opleiding werkte ze vier jaar in Afrika voor een **zendingsorganisatie** waarin vrouwen alle gelegenheid kregen te **preken en leiding** te geven.

Bij haar **kwam** dus **eerst de praktijk**, nu volgt de theoretische onderbouwing. Na haar huwelijk, zo vertelt het echtpaar openhartig, leed ze erg onder de beperkingen die werden opgelegd in het kerkelijk verband waarin ze naast haar man kwam te staan. Het bracht hen beiden tot een opnieuw lezen van de bijbel. Het was Dora die voor het eerst de oplossing aandroeg die in hun boek wordt uitgewerkt. Een oplossing, die tegen de **stroom van modern feminisme wil oproeien**. Een oplossing die nog harder oproeit tegen 'traditionalisme'.

Welke oplossing?

Die heeft te maken met de ontdekking van zes kringen.

Zes kringen

Het is niet te doen om in een paar woorden recht te doen aan een boek van ongeveer vijfhonderd

bladzijden. Maar hopelijk lukt het me toch om een paar **hoofdzaken** op een eerlijke manier te **filteren**. Het is belangrijk, volgens het echtpaar Winston, om te ontdekken dat **het leven van mannen en vrouwen** zich afspeelt in zes **naast elkaar staande gezagskringen**. Naast elkaar, **niet hiërarchisch** onder elkaar! De zes gezagsgebieden die ontdekt werden zijn de volgende:

1. het **huwelijk**: mannen hebben gezag over hun eigen vrouw (zie Ef. 5 : 23, 1 Kor. 11 : 3);
2. het gezin: de ouders hebben gezag over hun eigen **kinderen** (zie Ef. 6 : 1);
3. de staat: de overheid heeft **gezag** over haar eigen burgers (zie Rom. 13 : 1);
4. de gemeente: de ambtsdragers hebben **gezag** over de **leden** van hun eigen gemeente (zie 1 Tess. 5 : 12);
5. de arbeidssituatie: al zegt de bijbel nergens, dat God **werkgevers** gezag heeft **gegeven over werknemers**, werknemers moeten wel onderdanig **zijn** (zie Ef. 6 : 5,7);
6. de schepping: mannen en vrouwen hebben **gezag** over de niet-menselijke schepping (zie Gen. 1 : 26 – 28).

Gezag?

Ik **onderbreek** de Winstons en **merk op**, dat niet alle zes kringen in de praktijk zo gaaf en rond zijn als ze er op papier uitzien. Zo zijn aan de vijfde gezagskring enige haken en ogen verbonden. De relatie werkgever – werknemer is niet rechtstreeks door God ingesteld, zoals de schrijvers zelf ook constateren. Om over de slavernij maar te zwijgen.

En wat de zesde kring betreft, die lijkt me er wat met de haren bij geslept. Want de relatie tussen mens en schepping verschilt sterk van de relatie tussen mensen onderling.

De Winstons hebben deze laatste gezagskring nodig, om te laten zien dat mannen en vrouwen **gelijk** gezagsdragers zijn: over de schepping namelijk. Dat is goed en wel – maar de gezagsrelatie tot de schepping is zo wereldbreed, dat ik er een vetgedrukt vraagteken bij

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUJNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar: f 48,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
T.d. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever ia het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

plaats of je **hier** wel van een door andere gezagsgebieden **bepaalde** 'kring' kunt spreken.

Zo **zijn** er meer vragen mogelijk: tot wat voor **kring** zou je het gezag van bijvoorbeeld een schoolbestuur willen rekenen?

En is de typering van het huwelijk als 'gezagskring' wel zo'n succes? In de **goede** huwelijken om me **heen** zie ik maar heel weinig 'gezag' en heel veel overleg. Je ziet een **man** die in een aantal dingen probeert leiding te geven, die zich tegelijkertijd graag in veel opzichten **laat** leiden, en die **uieindelijk** een bepaalde **eindverantwoordelijkheid draagt**. Je ziet een **man** en een vrouw die naast elkaar en soms tegenover **e** **k** staan en samen tot een beslissing komen, waarbij de mening van de **man** niet bij voorbaat zwaarder **weegt** dan die van zijn vrouw.

Zou het zo **ook** niet de bedoeling geweest zijn, toen God aan **Adam** een hulp gaf die tegen hem op **kon** en voor hem niet onder deed? Zo blijft de scheppingsgeschiedenis de norm aangeven en zo werkt het in veel goede **huwelijken**. Terwijl juist in problematische relaties het **woord 'gezag'** te hulp geroepen wordt. De **man** probeert dan nogal eens opdrachten te geven – in plaats van leiding. En wanneer de man Nabai heet, en de vrouw Abigail, geef me dan maar een **Abigail** die op een verstandige en **godvrezende** manier de leiding **neemt** (1 Samuël 25).

Dat er rond het 'gezag' van de man in het huwelijk een ontwikkeling gaande is, is duidelijk als we kijken naar het **huwelijksformulier**. Het **bestaande huwelijksformulier** spreekt onomwonden over het 'gezag' van de man. Maar in het **proefhuwelijksformulier** is nu sprake van 'leiding geven' en 'voorgaan'. M.i. past dat **beter** bij het spreken van Genesis en het spreken van Paulus over de man als 'hoofd'. Of om het in de woorden van de **Winstons** te zeggen: 'Dit **gezag** schrijft geen wetten voor, speelt niet voor opzichter, voedt niet op,

bestuurt niet' (p. 93). Voor het gemak zal ik me in het vervolg in het spraakgebruik aansluiten bij de door de **Winstons** gehanteerde term: 'gezagskringen'.

Verhelderend

Het verhelderende van het onderscheiden **tussen** meer 'kringen' is wel, dat je je er weer **van** bewust wordt, **hoe** het gezag in de diverse **kringen** niet **altijd** van **gelijke aard of omvang** is, **zoals** de **Winstons** terecht stellen. Je **kunt** hier trouwens denken aan **vet Abraham Kuypers** bedoelde, toen hij het had over 'sovereiniteit in eigen kring'.

Maar het **mag** wat mij betreft nog **wel** wat sterker gezegd worden dan de **Winstons** doen. In iedere **kring** heeft het **gezag** een heel eigen **specifieke** vorm. Elke gezagskring is **uniek**. In die **zin** is het onderscheiden tussen diverse gezagskringen inderdaad nuttig en verhelderend. ~~Het~~ bestuurlijk **gezag** van de overheid, die het zwaard in de hand heeft (**Rom.** 13 : 4), is heel anders dan het **gezag** dat ouders over hun kinderen hebben. En met de harde hand van de overheid kun je in de gezagskring van de **gemeente** niets beginnen. Want in de gemeente heeft 'het **gezag**' geen zwaard, maar het evangelie in de hand. Zo heeft het herderlijk **gezag** dat **ambtsdragers** in een mondige **gemeente** uitoefenen een ander karakter dan het ouderlijk **gezag**. Veel ellende wordt veroorzaakt, **doordat** we de stijl en omgangsvormen van de ene gezagskring overhevelen naar de andere! Waar vaders in het ge& vorsten worden, worden **kringen** vermengd en mensen gekrenkt. Idem dito waar een man zich tegenover zijn vrouw als vader of vorst gedraagt.

Oplossing

Maar nu dan de oplossing voor het probleem waarmee **Dora Winston** worstelde. Vrouwen in de **gemeente van Christus** vindt die oplossing, door te stellen: in de gezagskring van het huwelijk is de **man** het hoofd van de **vrouw**. Daar moet je

als **vrouw** niet moeilijk over **doen**. Je kiest **vrijwillig** voor een huwelijk, en nu er in **alle** andere door God erkende relaties sprake is van **gezag** en onderwerping, waarom zou dat dan in het huwelijk niet het geval zijn?

Maar daar moet het dan **ook** bij blijven! Op al de andere **levensgebieden** verleent God zowel aan mannen en vrouwen gelijk **gezag**. **Ook** dus in de **gemeente van Christus**. Want er bestaat niet zoiets als een universeel hoofdschap van alle mannen over alle vrouwen. Nee toch?

Alleen de getrouwde vrouw komt een 'hoofd' tegen. En je mag dat hoofd-zijn van de **man** niet doorberekenen naar het terrein van de publieke samenleving en evenmin naar het gebied van de gemeente. Dat zou het verwarren van twee verschillende kringen zijn en dat willen we juist niet.

Al vroeg in het boek, in hoofdstuk 5 valt m.i. de **belangrijkste** beslissing. Ondanks het feit dat er daarna nog **brede** en **doorwrochte** exetische exposés volgen. **Namelijk** bij de bespreking van Genesis 2 en 3. Bijna in een handomdraai (p. 99-103) wordt daar **geconcludeerd**: het gaat in Genesis 2 : 18 – 25 over de instelling van het huwelijk en over niets anders dan de instelling van het huwelijk.

En, zo gaat hoofdstuk 5 verder, niet **alleen** de scheppingsorde, maar ook het Nieuwe Testament beperkt het **hoofdschap** van de **man** tot de **kring** van het huwelijk. Want er zijn slechts twee plaatsen in de Bijbel, waar **uitdrukkelijk** de **man** 'hoofd' van de **vrouw** wordt **genoemd**. In Efeze 5 : 22 – 33 gaat duidelijk **alleen** over echtparen. In 1 Korinte 11 : 2 – 16 (vers 11 en 12 uitgezonderd), dat bekende **hoofdstuk** over de hoofdbedekking van de vrouw tijdens het bidden en profeteren, gaat het volgens de **Winstons** al weer alleen over gehuwden.

Maar 1 Timoteus 2 : 12 **dan**, die bekende 'zwijgtekst'? Paulus schrijft daar 'Ik sta niet toe, dat een vrouw

onderricht geeft of gezag over de man heeft'. Maar dat woord wordt volgens de Winstons door de traditionalisten verkeerd vertaald. Het moet volgens hen zijn: 'ik sta niet toe, dat een *getrouwde vrouw* onderricht geeft *of heerst over haar man*.' Kijk maar naar de argumentatie die Paulus in het daarop volgende vers geeft. Paulus zegt: eerst is Adam geschapen, daarna Eva. En wie kan erkennen, dat Adam en Eva het eerste echtpaar vormden? Dus het zijn alleen echtparen, die zich deze woorden hoeven aan te trekken.

Zo gaan in de beschouwingen van de Winstons twee dingen samen: een traditionele opvatting inzake het huwelijk en de verhouding binnen het huwelijk, maar een vernieuwende opvatting over de plaats van man en vrouw voor wat betreft de andere gezagskringen. Het 'gezag' van de man en de 'onderwerping' van de vrouw binnen het huwelijk wordt nogal zwaar aangezet. Maar er komt een waterdicht schot te zitten tussen het samenleven in het huwelijk en het samenleven in de christelijke gemeente en in de maatschappij. Het huwelijk als eiland.

Teleurstelling

Ik moet u zeggen, dat me bij het lezen van de eerste honderd bladzijden langzamerhand een gevoel van teleurstelling bekreep. Wat was me beloofd? Een studie waarbij zoveel mogelijk emotionele blokkades, theologische vooringenomenheden en culturele oogkleppen zouden worden vermeden (p. 13 – 16). Een studie, waarin niet de *deductieve*, maar de *inductieve* methode gevolgd zou worden (p. 17,18). Dat wil zeggen: een studie, waarbij het resultaat niet bij voorbaat vast zou staan.

Want wat is de deductieve methode? Die begint met een algemene stelling en trekt daaruit conclusies die bij voorbaat vastliggen. De deductieve methode begint met de dogmatiek als leermeester van de exegese. De inductieve methode daarentegen verzamelt zoveel mogelijk bijbelse gegevens, om die ge-

gevens vervolgens te vergelijken, te rangschikken, verbindingen te zoeken en ten slotte uit te komen bij onvoorspelbare ontdekkingen. Dat is de methode, die de Winstons aanprijzen!

Maar ziedaar mijn teleurstelling. Op de eerste honderd bladzijden van het boek wordt al een wissel genomen die in de loop van het verhaal onafwendbaar zal leiden tot een man-vrouw-mix als het gaat over de ambten.

De al vroeg ingenomen algemene stelling is: uitsluitend binnen de kring van het huwelijk maakt het wat uit of je man of vrouw bent. Dit uitgangspunt leidt tot de voorspelbare uitkomst, dat het voor de vervulling van de ambten in de gemeente geen verschil maakt of je man of vrouw bent. Weliswaar zitten tussen de premissen en de conclusie honderden bladzijden bijbeluitleg. Maar deze exegese wordt sterk beïnvloed door de vooraf ingenomen positie! En bijbelse uitspraken die daarbij niet lijken te passen worden weggemasseerd. Heel wat materiaal is beslist de moeite waard en er valt heel wat te genieten in dit boek. Maar: de wissel wordt te vroeg genomen, en verkeerd. De trein volgt het spoor tot dat we in het laatste station uitstappen bij het hoofdstuk over 'Ambten in de gemeente'. Dat daar op het perron mannelijke en vrouwelijke stationscheefs onbekommerd door elkaar lopen is geen verrassing meer, wanneer je het kaartje van hoofdstuk 5 gekocht hebt.

De geur van het paradijs

Jammer is, dat de schrijvers vrijwel voorbijgaan aan de vraag of niet *meer dan één gezagskring* zijn oorsprong kan hebben in het paradijs. Voortdurend wordt de lezer voorgedragen dat er maar één keus is. *Of* er bestaat een soort universeel hoofdschap van de man (en wie wil daar nu aan?), *of* het hoofdschap van de man beperkt zich tot de kleinste kring.

Maar zou je niet moeten zeggen dat er in Genesis 1 – 3 al sprake is

van een christelijke gemeente? De Zoon van God vergadert zich *vanaf het begin* van de wereld een gemeente. Adam en zijn vrouw waren de eerste kerkleden!

De gezagskring van de staat (overheid en onderdaan) en van de arbeidssituatie (werkgever en werknemer) zou ik niet tot het paradijs willen herleiden. Artikel 36 NGB zegt, dat God om de verdorvenheid van het menselijk geslacht geboden heeft, dat er koningen, vorsten en overheden zullen zijn. Na de zondeval komt de overheid in het vizier. Na de zondeval krijgen ook de arbeidsverhoudingen vorm. Dat zou betekenen, dat drie gezagskringen hun oorsprong hebben in het paradijs: huwelijk, gezin en gemeente. En dat dus *in die gezagskringen* voor wat betreft de man-vrouw relatie de herinnering aan de scheppingsorde levend mag blijven.

Uit het Nieuwe Testament krijgen we inderdaad die indruk. Als Paulus schrijft over vrouwen die zich rustig moeten houden en zich moeten laten onderwijzen (1 Timoteüs 2 : 11), is hij niet bezig met een soort huwelijkscatechisatie, maar dan heeft hij het over de gang van zaken tijdens de samenkomst van de gemeente. En het 'eerst is Adam geschapen, daarna Eva' heeft kennelijk gevolgen voor het samenzijn in die gemeente. En voor de vervulling van de ambten in die gemeente. Mannen worden geroepen om ouderlingen te zijn. Dat heeft niets te maken met benepen vrouw-onvriendelijkheid, maar alles met Gods paradijsplan voor mannen en vrouwen. Zowel in het huis van het huwelijk als in het huis van de levende God mogen de huisregels herinneren aan hoe het allemaal begon. En hoe God man en vrouw een eigen plaats gaf in het allereerste huis van God, het paradijs. Het zou wel heel vreemd zijn, als de geur van het paradijs alleen beperkt zou blijven tot de christelijke huwelijken en dat die in de christelijke gemeente niet zou doordringen! Volgende week nog iets meer hierover.

Jerry Bridges over Gods royale genade

Het 'komt overeen met de golven der zee die op het strand slaan. De ene **golf** is nog niet verdwenen, of de volgende komt er alweer aan. Ze blijven maar onophoudelijk **komen**. Zo is het ook met de genade van God door Christus. Hij is vol van genade en **waarheid** en vanuit zijn onuitputtelijke volheid ontvangen wij genade **op** genade.'

'Waarom lijken **we** dan zo vaak in **geestelijke** armoede **te** leven in plaats van het leven in alle volheid **te** ervaren, zoals Jezus heeft beloofd (Joh. 10,10)? De eerste **oorzaak** is de veel voorkomende misvatting dat God **een** soort hemelse equivalent is van Ebenezer **S** m - ge, **de** **vrek** uit Dickens 'Christmas Carol': een God die het **uiterste** van zijn **volk** vergt en ze **vervolgens** slecht **betaalt**. Hoeveel christenen denken nu werkelijk dat God het **fijn** vindt onze gebeden te beantwoorden? **Hoeveel** onder ons geloven eigenlijk, dat zijn genade en macht zodanig **zijn**, dat **we** **nooit** **teveel** **kunnen** **vragen**?'

Genade

Met bovenstaande citaten lijkt mij de **bedoeling** van Jerry Bridges **kort** onder woorden gebracht. In zijn boek *Genade. Het faillissement van de mens en de goedheid van God* wil hij duidelijk maken hoe royaal God is. Zo wil hij **geestelijke** **armoede** bestrijden, ons meer motiveren tot een leven uit die genade en alle **wetticisme** en **krampachtigheid** **uitbannen**. Wat mij betreft is hij **daar** in dit boek in geslaagd. Het is **een** boek dat je zeker in het begin **pakt**, je geloof verrijkt en je **nogmaals** sterk onder de **indruk** brengt van de royale goedheid van **God**. Inhoudelijk

staat er voor mij niet veel nieuws in. Maar de manier **van** presenteren **zorgt** ervoor dat de boodschap van de schrijver helder bij je **binnendringt**. **Veel** voorbeelden uit het **dagelijks** leven illustreren wat Bridges bedoelt; regelmatig **zoekt** hij onderbouwing vanuit Schriftgedeelten. In de meeste gevallen geven die extra kracht aan zijn boodschap, die direct in onze **dagelijkse geloofspraktijk** wordt neergezet. Bridges deinst er niet voor **terug** om **zwakke** plekken **in** **ons** geloofsleven **aan** te wijzen en op een duidelijke, positieve manier te **corrigeren**.

Bedoeling

In een viertal artikelen **wil** ik **aandacht** geven aan een paar boeken van Jerry Bridges. **Tijdens** zijn **diensttijd** bij de **amerikaanse** marine **kwam** hij in contact met de Navigators. Hij ontdekte dat God **hem** in dat werk wilde gebruiken en is nu, bijna veertig jaar later, in dat werk nog actief.

Hieronder **geef** ik aandacht aan het hierboven genoemde boek. In **een** volgend artikel **neem** ik zijn **Streven** naar **heiliging**, in de **engelstali-**ge wereld **inmiddels** **zeer** bekend, onder de loep. Dit boek roept bij mij **een** aantal **Magen** op. In een **derde** artikel **wil** ik in kaart **proberen** te **brennen** hoe onze geloofsbeleving ongemerkt gestempeld kan worden door de veronderstelling dat we in ons geloven (= vertrouwen) al **redelijk** **sterk** moeten zijn. **Met** alle hooggespannen verwachtingen van dien en gevoelens van teleurstelling daarna. Een vierde artikel zal cirkelen rond de vraag hoe wij **in** dit spanningsveld tussen de hoge **norm** en de **praktijk** van ons

Achtergronden

onvolkomen geloof m.i. **onze** weg kunnen zoeken. **Voorzover** ik nu kan overzien zal dat gevolgen **hebben** **voor** hoe je in de praktijk o.a. met ethische problemen omgaat.

Failliet

We **zijn** **allemaal** in geestelijk **op-**zicht **failliet**. Maar de meeste **christenen** doen **alsof** er surséance van betaling is aangevraagd. In onze relatie met God moeten we ons bewijzen door ons **tekort** **aan** te zuiveren. Doordat **we** van nature **allemaal** nogal wettisch **zijn**, hebben we de **neiging** te **denken** dat een bepaalde handeling van **onze kant** gevolgd wordt door een bepaalde **hoeveel-**heid **zegen** van God. **Onze** christelijke cultuur versterkt die houding. Wat **we** onder **ogen** moeten zien is dat Jezus voor alles heeft betaald. Niet alleen voor de vergeving van onze **zonden**, maar **ook** voor **alle** zegeningen en alle antwoorden op onze gebeden. Onze heiliging, d.w.z. het proces tussen **rechtvaardiging** en verheerlijking, is zelfs **geen** mengsel van persoonlijke **werken** en Gods genade, **maar** van begin tot eind gebaseerd op genade. Op twee punten vindt Bridges **ons** geestelijk faillissement uitgaan boven dat uit de **zakenwereld**. Onze schulden **zijn** **volledig** **afbetaald**, dus er **zijn** **geen** schuldeisers **meer** die niet gekregen hebben **waar** ze recht op hebben. Bovendien **staat** er **ook** geen magelijkheid meer om in de schulden te raken. We hoeven **geen** moeite te doen om de lei schoon te houden, want er is **helemaal** geen lei **meer**. Wij hoeven **ook** geen **pogingen** te doen **om** op eigen kracht de kloof met **God** te overbruggen door a.h.w. over de **Grand Canyon** van

onze zonde te springen. Op een breedte van 13 kilometer maakt het toch niet uit of je tien meter of maar twee meter ver komt. God heeft van zijn kant de kloof volledig overbrugd.

Ons oppervlakkig begrip van zonde kan ons in de weg zitten. Zonde bestaat niet alleen in een aantal handelingen, maar is ook een houding, die de wet van God negeert. Bij genade wordt schuld voorondersteld. Genade heeft alleen betekenis, als de mens beschouwd wordt als gevallen, onwaardig verlossing te ontvangen, en onderworpen aan de eeuwige wraak.

Het gedrag van een opstandige, recalcitrante leerling kan zowel wettelijke als relationele gevolgen hebben. Wettelijk kan hij van school gestuurd worden. In relationeel opzicht kan de leraar een intens gevoel van afkeer voor de leerling krijgen. Wanneer God onze zonden schraapt en niet meer gedenkt, heeft dat een wettelijk en een relationeel aspect. Niet alleen verleent Hij ons gratie en neemt ons terug. Maar ook zijn gevoelens van afkeer doet Hij weg: Hij gedenkt onze zonden niet meer.

Misverstanden.

Na deze basis gelegd te hebben, schermt Bridges deze royale genade af tegen mogelijke misverstanden. We moeten van God niet een gierige vrek maken als Ebenezer Scrooge. Gods genade en macht zijn voldoende om in al onze behoeften te voorzien. Was het niet satans eerste verleiding om de goedheid van God ter discussie te stellen? Wel moeten we voor ogen houden dat we God nooit kunnen verplichten tot iets. In onze maatschappij denken mensen vaak dat ze ergens recht op hebben. Een te hooggespannen verwachtingspatroon levert zomaar onvrede op in de richting van God. Gelukkig geeft Bridges toe dat hij daar zelf ook zijn worstelingen mee gehad heeft. Jezelf vergelijken met anderen is ook riskant: in zijn soeverei-

niteit betaalt God de werkers van het elfde uur evenveel uit als die van het eerste (Matt. 20,12-15). Paulus realiseerde zich al dat zo'n ongenueanceerde presentatie van Gods genade ruimte liet voor misverstand: 'Laten wij het kwade doen, opdat het goede eruit voortkome' (Rom. 3,8). De oplossing is niet om aan genade wettisch denken toe te voegen. Belangrijker is dat we zo aangegrepen worden door de grenzeloze overvloed van Gods genade, dat we uit dankbaarheid in plaats van uit plichtsgevoel reageren. Bridges gelooft stellig in de uitoefening van plichten, in trouw en gehoorzaamheid. Ook houdt hij sterk vast aan Gods geboden om ons leven uit liefde vorm te geven. Het zijn 'geen snelheidsadviesborden, maar gebodsborden'. Alleen verplicht ik me daartoe uit dankbaarheid, niet om Gods zegen te verwerven.

Motivatie

Onze motivatie is misschien wel belangrijker dan wat we doen. We horen de heerschappij van Jezus Christus in alle aspecten van ons leven te aanvaarden als de sturende kracht, die ons leven voortdrijft. Met groeien in genade wordt meestal groei in het christen-zijn bedoeld. Nauwkeuriger is het om te zeggen: groeien in ons begrip van genade. Zo zullen we ook groeien in motivatie om God te gehoorzamen, al zal die gehoorzaamheid in dit leven altijd onvolmaakt blijven. Ook onze motieven zullen nooit heilzaam en zuiver zijn: elementen van 'loon-naar-prestatie' zijn vermengd met echte liefde en eerbied voor God. Daardoor hoeft je je niet te laten ontmoedigen, maar ga je je meer richten op genade als drijfveer.

We zijn geroepen om vrij te zijn. Wetticisme is alles wat we doen om in de gunst van God te komen. Wetticisme houdt vast aan het schikken naar door mensen gemaakte regels en eisen. Die blijven vaak onuitgesproken, maar zijn

niettemin duidelijk aanwezig. Bridges vergelijkt ze met schuttingen, die we plaatsen om onszelf te weerhouden van het plegen van bepaalde zonden. Op zich vaak heel nuttig en noodzakelijk, maar al gauw draait alles om deze schuttingen, in plaats van om de zonden waartegen ze ons hadden moeten beschermen. Richt je in de gesprekken met je kinderen niet teveel op de schutting (bijvoorbeeld het kopen van een ijsje op zondag). Ook het accentueren van geestelijke regelmaat moet ons welzijn blijven dienen en niet ontaarden in een nieuwe slavernij, een opgelegde verplichting.

Niet immuun

Christenen zijn niet immuun tegen de frustrerende en dikwijls overwelddigende omstandigheden, die het gevolg zijn van de door zonden vervloekte wereld. Genade kan in de Schrift ook concrete goddelijke hulp betekenen. Door middel van de Heilige Geest wordt de kracht van de opgestane Christus in ons leven werkelijkheid. In alle omstandigheden is Gods genade voor ons genoeg: de Heilige Geest geeft ons kracht en stelt ons in staat om op godvruchtige wijze alle omstandigheden, die ons pad kruisen, de baas te kunnen. Maar die genade wordt niet verstrekt om ons vooral een goed gevoel te geven, maar om God te eren.

Wanneer een schoolbestuur sollicitanten beoordeelt, dan wordt gelet zowel op de waardigheid (het karakter) als op de geschiktheid (instelling). Maar God neemt mensen in dienst die noch waardig noch geschikt zijn. Vervolgens maakt Hij hen waardig in Christus; en geschikt door de werkzame kracht van zijn Geest. Als illustratie verwijst Bridges naar zijn eigen ervaring. En naar Paulus, die zichzelf de geringste van alle apostelen noemt.

De plichten die God van ons eist staan niet in verhouding tot de kracht die we in onszelf bezitten.

Ze staan wel in verhouding tot de **krachtbronnen** die ons in **Christus** ter **beschikking** staan. **Dezelfde** genade, die de **Macedoniërs** vrijgevig en opofferingsgezind **maakte** voor hun broeders en zusters in Jeruzalem, is voor ons beschikbaar.

Genade aanwenden

Het komt er wel op aan om **die genade aan te wenden**. Dat **kunnen** wij **doen** door in gebed **naar de troon van alle genade te** gaan. We hoeven ons nergens voor te schamen, want Jezus Christus kan met onze zwakheden meevoelen ((Heb. 4,15.16). **Zó ontvangen we** hulp die ons in **staat** stelt **alle** mogelijke tegenslagen op een **godvruchtige manier** het hoofd te bieden. Verder wordt van ons verwacht **dat** wij een **actieve** rol spelen door andere belangrijke **middelen** te gebruiken: we moeten ons **rechtstreeks** richten op het Woord van God. Bridges pleit voor planmatig **bijbellezen** en uit het hoofd leren **van** teksten: om **het** zwaard **van de Geest te kunnen hanteren**, moet je het **natuurlijk** wel paraat **hebben**. We moeten ons onderwerpen aan **Gods** doel met ons leven (vgl. Job en Jozef) en openstaan voor wat **God** via andere gelovigen aan ons wil uitdelen (door gebedssteun, **bijbelteksten** of ons te helpen zicht te krijgen op problemen). **Praktische** suggesties om **dat** in relaties met anderen **vorm** te geven ontbreken niet.

Sterk

Dat laatste vind ik meteen ook één van de sterkere punten van dit **boek**. Op veel punten is het **verfrissend, stimulerend en** vooral zuiver. Ik noem:

- de nadruk op ons faillissement: het heeft geen **zin** krampachtig je tekort aan te zuiveren.
- oog voor een cultuur waarin **men** sen op alles recht menen te **hebben**.
- vrijspraak van schuld heeft **ook** een relationeel aspect: teveel nadruk op het juridische aspect van

onze rechtvaardiging kan de 'vas-te en **zekere** kennis van Gods welwillendheid jegens ons' (Calvijn!) verschrallen.

- **heilzaam vind ik** de correctie dat **motivatie** belangrijker is dan daadkracht: het komt aan op onze gezindheid, ons **voornemen**.
- **het** doorvertalen van Gods genade naar de **persoonlijke levenspraktijk**: genade moet je ook in de **praktijk** aanwenden.

Hier beginnen meteen ook **mijn** vragen. **Hoe opbouwend ik het boek ook vind**, al lezend heb ik in de **kantlijn** een aantal vraagtekens gezet. Ik stel die vragen niet omdat een **recensent** geacht wordt kritisch te lezen en dus altijd een **paar kritische kanttekeningen** moet plaatsen. Volgende week zal duidelijk **worden** dat Bridges op sommige punten onbeschermd en zelfs onjuist formuleert.

Ik laat verder **even** rusten dat ik een enkel **praktijkvoorbeeld** niet geloofwaardig vind. **Meestal** vind ik het Schriftgebruik zuiver, maar af en toe glijdt Bridges uit: vanuit **Gal. 5,13a** verdedigt Bridges de christelijke vrijheid, maar hij **ontzegt** de (in zijn ogen **wetticistische**) **predikers** van een leven door werken het recht te wijzen op vs. 13b: 'de indeling in verzen is niet eens **geïnspireerd**'. Maar in het geheel van **het boek** zijn dat gelukkig incidenten.

Op twee punten heb ik grotere reserves: het **karakter** van de genade en de verhouding **tussen het werk van de Geest en Gods schepping**.

Genade: niet helder

Ik vraag me af of Bridges voor zichzelf wel helemaal helder heeft wat hij precies onder genade verstaat.

Aan de ene kant zegt **hij** dat **genade** alleen betekenis heeft als de mens beschouwd wordt als gevallen, **onwaardig** verlossing te ontvangen, en onderworpen aan de **eeuwige** wraak (29). Even later zien we 'Gods genadige **houding** al

voor de zondeval in de Hof van Eden' (51). Ik **kan** dat **niet** met elkaar rijmen. Wordt dat **wellicht** veroorzaakt doordat Bridges niet helder onderscheidt **tussen** Gods goedheid en zijn genade; of **tussen de gunst van de Schepper** voor een schepsel en zijn schuldvergevende gunst?

'Christus' dood was het resultaat van Gods genade; genade is niet het **resultaat van Christus' dood**'. **M.a.w.** Gods genade gaat aan Christus' sterven vooraf; maar door dat sterven wordt onze **ervaring van die genade mogelijk gemaakt**. Bridges ziet genade ook als een eeuwige **eigenschap** van God. Deze gevallen wereld is door de zonden **vervloekt** (153).

Ik betwijfel of dat zuiver **geformuleerd** is. **Moet je niet zeggen** dat Gods vloek doorwerkt in onze **afvallige** wereld? En **dat** Gods liefde (**Joh. 3,16**) en Gods innerlijke barmhartigheid (Lc. 1,78) Hem ertoe bewogen zijn Zoon in deze **wereld** te brengen: de genade **van God** is **verschénen, heilbrengend** voor alle mensen (Tit. 2,11). **God is** onze gevallen en gevloekte wereld **genadig in Christus!**

Bij Bridges **hijgt** genade iets **onvoorwaardelijks**. Die lijkt al een feit, **maar je moet dat** feit nog gaan ervaren. In **diezelfde lijn** lees ik **zinnen** als: 'er is geen mogelijkheid meer om in de schulden te **geraken**', 'God verwijdt ons strafblad uit zijn bestand'. Hij houdt het niet achter de **hand** of voegt er een **hoge** lijst van zonden **aar-toe** die u **nog** voortdurend als christen **be-gaat** (41). **Wet** moet ik w met: 'wij maken de schuld elke dag groter.' (**HC antw. 13**)? Loop je zo niet het risico dat je Gods genade gaat zien als een toestand, een situatie die werkelijkheid is, waarbij het 'in Christus leven' een **soort pro-memorie-post** wordt? Op één zin na is in **het boek** opvallend afwezig, dat je **ook** dagelijks **met** belijdenis van schuld **terugkeert** naar de troon van **alle genade** om daar een beroep te **doen** op de **verzoening**, die op &lgotha **voor ons** is verworven. Bijna

tegenstrijdig genoeg **lijkt** onder de heerschappij van Christus' genade de levende omgang met onze Heiland verschrallen. Ik formuleer bewust voorzichtig, want het zal vast niet Bridges **bedoeling** zijn.

Schepping en Geest

Ik vraag me ook af, welk beeld Bridges heeft van het vernieuwen-de **werk** van de **Geest**. Hij erkent **gelukkig royaal** dat christenen niet immuun zijn voor een door de zonden **vervloekte** wereld. Onze motieven zullen nooit helemaal zuiver worden en het kost strijd om te erkennen dat **God** in je leven **soeverein** te **werk** gaat.

Toch **kan** ik mij niet aan de **indruk** onttrekken dat bij Bridges de Geest dat gebrokene en **schepselmatige** in ons leven a.h.w. 'overruled'. Ik zie dat op twee punten tot **uiting** komen: dat **ons** (beperkte) geloof ook een rol speelt en dat de Geest ons als schepsel **procesmatig** vernieuwt.

'Als u ook maar in **enige** mate vertrouwen stelt op uw eigen morele gedrag of uw godsdienstige **kwali-teiten** (...) moet u zich serieus afvragen of u wel een **echte** christen bent.' (32) 'Ziet u **zichzelf** in God rechtszaal staan, terwijl u het 'schuldig' hoort uitspreken? Als dat **laatste** het geval is, leeft u niet uit genade.' (43). Dat is mij te abso-luut geformuleerd. Te weinig komt tot uiting dat **vertrouwen** op Gods genade en vrijspraak **een zaak van geloóf** is. En dat geloof moet nog groeien, is aan beperkingen en **scheefgroei** onderhevig, kent zijn aanvechtingen en twijfel.

Een tweede illustratie. Met name tegen het eind van zijn boek **wekt** Bridges de suggestie dat we wel zwak en hulpbehoevend **zijn**. Maar wanneer je je tot de boon **van** genade wendt ontvang je de hulp, die je in staat stelt **alle** omstandigheden **en alle** tegenslagen het hoofd te **bieden**. Wij **kunnen** beschikken over de krachtbronnen die in **Christus** aan te boren **zijn**.

Ik vind daarin ontbreken dat God

hulp biedt te gelegener tijd (Heb. 4,16). Dat bieden van die hemelse **hulpverlening** kan wel eens anders lopen dan wij bidden of denken. Daar kan de Geest wel eens meer tijd voor nemen dan ons lief is. M.a.w.: dat het uitdelen van het heil van Christus een proces **is**, waarin de Geest soeverein blijft en de beschikking houdt over de hemelse **krachtbronnen**, komt niet in beeld.

Dat maakt je **natuurlijk** benieuwd naar de **vraag** hoe **ons** streven naar heiliging volgens Bridges **vorm moet krijgen**. Welke rol speelt ons geloof? Hoe werkt de Geest van **Christus door in** ons als geschapen mensen? **Op** die **benieuwde** vraag hoop ik volgende week in te gaan. J. Wesseling

N.a.v. Jerry Bridges, *Genade. het falissement van de mens en de goedheid van God*, Novapress, Apeldoorn 1994

UIT DE KERKEN

Beroepen te Mariënborg:

R.M. Meijer te Beilen en Hooghelen.

Beroepbaar gesteld door de classis **Harderwijk**: kandidaat J.P. Krui-ger te Ermelo, = 0341-551673.

Jubiläum

Amersfoort – Op 3 september was het precies 25 jaar geleden dat dr. A.N. **Hendriks** als predikant werd verbonden aan de gemeente van Amersfoort-Centnun. Ter gelegenheid daarvan werd jl. woensdag 3 september een feestavond gehouden in het kerkgebouw 'De Kandel-kaar'.

Adreswijziging

Ten Post * Diukonie: KR. Nijborg, Rijksweg 201, 9792 PE Ten Post (pag. 38).

DISPENSATIONALISME EN OPENBARING 20 1

Tj. Boersma

Schriftstudie

Nog even en dan breekt het **jaar 2000** aan. Een **nieuw millennium!** Dat **roept bij veel mensen verwachtingen op**. **Waf** verwachten wij? Wij kennen de beloften van God uit de profetie die in de **Bijbel** staat. Op grond daarvan mogen wij de komst van Christus in heerlijkheid verwachten. Maar dat klinkt simpeler dan **het** lijkt. De beloften en profetieën worden nogal verschillend uitgelegd.

In Openbaring 20 spreekt de Schrift over satan die duizend jaar wordt gevangen gezet, en over de opnieuw levend geworden gelovigen die met Christus als koningen regeren gedurende duizend jaar. Na die duizendjaar worden de overige doden weer levend.

Alle christenen spreken op grond hiervan over een Duizendjarig Rijk (Latijn: millennium). Maar: hoe ziet dit er uit? En wat hebben we ervan te verwachten?

Een belangrijke vraag is, of **al** binnen deze nieuwtestamentische bedeling (zeg maar: tegen het einde daarvan, vlak vóór de terugkomst van Christus) een periode zal aanbreken waarin de beloften aan Israël gerealiseerd zullen worden. Het is mijn bedoeling eerst enkele visies te bespreken die vooral in christelijke kringen in Amerika leven met betrekking tot het Duizendjarig Rijk. In het laatste artikel hoop ik met name met behulp van Openbaring 20 uit de Schriften na te gaan wat de Here ons openbaart over 'wat weldra moet geschieden' (Opb. 1 : 1).

Het postmillennialisme

Volgens het postmillennialisme zal de tegenwoordige bedeling geleidelijk overgaan in het Duizendjarig Rijk. Een toenemend aantal mensen, zowel Joden & heidenen, zal gehoor geven aan de verkondiging van het evangelie en in Christus gaan geloven. Tijdens het Millennium zal het Evangelie een overheersende invloed hebben op het volkenleven en op het leven van de individuele gelovigen. Na het Millennium (Latijn: post millennium) vindt de terugkeer van Christus plaats en breekt de voleinding aan. Tegen dit postmillennialisme zijn meerdere bezwaren aan te voeren. Ik beperk me tot de volgende twee.

1. Deze gedachte vindt geen steun in Openbaring 20. Hier gaat het niet over een toekomstige gouden eeuw op aarde aan het eind van deze bedeling. Er wordt gesproken over (we komen wel nog op terug) het regeren van de zielen van de gelovigen met Christus in de hemel gedurende heel de nieuwe bedeling.

2. De Schrift laat ons zien dat er tot aan de wederkomst van Christus een voortdurende strijd zal zijn tussen het koninkrijk van God en het rijk van de satan. Die spanning zal heel de geschiedenis door aanwezig blijven tot aan het einde toe. Dat einde is de climax van de grote oorlog, van Harmagedon (Opb. 16 : 13-16), en van Gog en Magog (Opb. 20 : 7-9). De gedachte dat tegen het eind van de geschiedenis de invloed van het kwaad vrijwel te niet gedaan zal worden, miskent de realiteit van deze strijd. Ze veroorzaakt een idealistische toekomstverwachting. In de Schrift is zo'n optimisme in elk geval niet terug te vinden.

Het premillennialisme

Volgens het premillennialisme zal de wederkomst van Christus plaatsvinden vóór (pre) het Millennium. De Kerk gaat door de grote verdrukking heen. Wanneer Christus terugkomt zullen de gestorven gelovigen worden opgewekt, de levenden **d e n samen** met hen opgenomen worden op de wolken **en de** Here ontmoeten in de lucht. Zij zullen Christus bij zijn komst **marde** aarde vergezellen.

Re grote meerderheid van de dan levende Joden zal Jezus als hun Messias aanvaarden en **gered** worden. Dat is het begin van het Duizendjarige Rijk. Christus regeert nu zichtbaar over de hele wereld, **samen** met zijn verlost volk dat bestaat uit Joden en heidenen samen. Dit Millennium is nog **niet** de voleinding. Zonde **en** dood **d e n** nog steeds bestaan tijdens deze periode, al zal het kwaad wel worden teruggedrongen naar de randen van de samenleving.

Tegen het eind van de duizendjarige regering van Christus zal satan, die tijdens deze periode gebonden was, worden losgelaten en uitgaan om de volken opnieuw te verleiden. Hij zal ze verzamelen voor de oorlog van Gog en Magog. Maar vuur dat neerdaalt van de hemel, maakt een eind aan deze opstand. Op dat moment is het einde van het Duizendjarig Rijk aangebroken. Nu zullen de ongelovigen worden opgewekt en zal het laatste oordeel plaats vinden.

We komen bij de uitleg van Openbaring 20 hier nog op terug. Maar nu al wil ik opmerken dat ik in de Bijbel nergens ben tegengekomen, dat de verheerlijkte Christus en de verheerlijkte gelovigen zullen terugkeren naar een aarde waar zonde en dood nog bestaan. Volgens de Schrift keert Christus terug in heerlijkheid en de gelovigen worden opgewekt in te leven in een bestaan waar zonde en dood voor altijd verdwenen zijn en de tranen van de ogen zullen zijn afgewist (Opb. 21 : 1-4).

Het dispensationalisme

Het dispensationalisme (van dispensation, 'bedeling') is ten scheut uit de wortel van het premillennialisme. De oorsprong van deze leer ligt bij John Nelson Darby (1800-1882). Hij en zijn volgelingen, de Darbisten, namen een drietal bedelingen aan: die van Israël, die van de Kerk en dan als laatste die van het Koninkrijk waarin de beloften aan Israël zullen worden vervuld. De eerste en de derde bedeling sluiten op elkaar aan. De bedeling van de Kerk daartussenin is een soort intermezzo.

Het dispensationalisme kreeg een nieuwe impuls vanuit Amerika, waar in 1909 de Scofield Reference Bible verscheen. Deze gaat zelfs uit van zeven bedelingen, waarin de mens getest wordt op zijn gehoorzaamheid aan God. De Kerk is ook in deze visie een soort onderbreking van de geschiedenis (parenthesis), een tussengeschoven bedeling.

In 1967 verscheen de New Scofield Reference Bible. De kanttekeningen zijn herzien en houden rekening met uitgebrachte kritiek. In diezelfde tijd verscheen ook een boek dat tientallen jaren toonaangevend zou zijn in deze kringen: Dispensationalism Today (Chicago 1965) van Charles C. Ryrie.

Kenmerkend voor het dispensationalisme zijn de letterlijke uitleg van de bijbelse profetieën en de scheiding tussen Israël en de Kerk. Ten aanzien van dit laatste is de gedachte dat Christus, toen Hij nog op aarde was, het koninkrijk der hemelen aan de Joden van zijn dagen aanbod. Dit koninkrijk behelsde een aardse regering over Israël, waarin de oudtestamentische profetieën zouden worden vervuld. De Joden verwierpen dit koninkrijk echter. De definitieve oprichting ervan werd daardoor uitgesteld (vandaar: parenthesis opschorting) tot de tijd van het Millennium. Intussen ontstond de zichtbare Kerk als de 'mystery form' van het koninkrijk.

Het duizendjarig rijk volgens Ryrie: de aanloop

Christus vergadert nu zijn Kerk uit alle volken, Joden zowel als heidenen, totdat Hij terugkeert. Deze terugkeer vindt plaats in twee fasen. In de eerste fase zal Christus de gelovigen opnemen. Dat is de zgn. rapture van de gemeente, de opname die elk moment kan plaatsvinden. Er vindt tegelijkertijd een opstanding van de ware gelovigen plaats. Deze zullen samen met de op dat moment levende gelovigen worden opgenomen op de wolken, en de Here tegemoet gaan in de lucht. De Kerk gaat nu naar de hemel om met Christus de zeven jaar durende bruiloft van het Lam te vieren.

Tijdens deze zeven jaren (gelijkgesteld aan de zeventigste jaarweek in Dan. 9 : 24-27) zal op aarde de grote verdrukking plaatsvinden. Indrukwekkende gebeurtenissen voltrekken zich in die periode, zoals

de regering van de antichrist. Maar ook zal een overblijfsel van Israël zich bekeren tot Jezus als haar Messias en deze rest zal het evangelie van het koninkrijk prediken. Als gevolg daarvan zal een ontelbare menigte uit de heidenvolken gered worden. De volken zullen daarna verzameld worden voor de grote oorlog, de slag van Harmagedon. Aan het eind van deze zevenjarige periode keert Christus terug naar de aarde, in heerlijkheid, vergezeld van zijn Kerk.

Het duizendjarig rijk volgens Ryrie: Christus in Jeruzalem

Het volk Israël zal dan opnieuw verzameld zijn in Palestina en de grote meerderheid van de Israëlieten zal Hem als de Messias aanvaarden, waardoor de bijbelse profetieën in vervulling gaan. De satan zal worden gebonden en in de afgrond geworpen voor duizend jaren. Gelovigen die tijdens de zeven jaren gestorven waren, zullen worden opgewekt (met verwijzing naar Opb. 20 : 4).

Nu begint Christus duizendjarige regering. Hij bestijgt zijn troon in Jeruzalemen zal vandaaruit de wereld regeren in een tijd van ongekende welvaart en vrede. In de inmiddels herbouwde tempel in Jeruzalem zullen weer offers worden gebracht. Dat zullen geen zoenoffers zijn, maar offers ter gedachtenis aan de dood van Christus.

Tegen het eind van dit Millennium zullen enkele kinderen van de gelovigen opstaan tegen Christus. Zij die alleen maar in naam bij de Kerk horen, maar geen ware gelovigen zijn, zullen worden verzameld door de satan voor de laatste grote revolutie, die door Christus wordt neergeslagen. Voordat het Millennium afloopt zullen alle gelovigen die tijdens deze duizendjarige regering stierven, worden opgewekt. Na het einde van het Duizendjarig Rijk zullen alle ongelovigen worden opgewekt en vindt het laatste oordeel plaats. Nu treedt de Voleinding in.

Bezwaren

Tegen deze voorstelling van de gang van zaken zijn serieuze bezwaren in te brengen.

1. De voorstelling is dat de mens in zeven perioden wordt getest op zijn gehoorzaamheid aan God. Als de mens de proef niet doorstaat, moet God weer o p nieuw beginnen. Maar volgens de Bijbel is de mens maar één keer in de geschiedenis beproefd op zijn gehoorzaamheid: in het paradijs. Na de zondeval is er alleen redding door genade, die God direct na de zondeval in het vooruitzicht stelt in het Zaad van de vrouw (Gen. 3 : 15). Om deze verlossing draait alles wat God over zichzelf en over zijn werk bekend maakt, van Genesis tot Openbaring. Er zijn twee verschillende perioden of bedelingen, het Oude en het Nieuwe Testament, maar in allebei staat de verkondiging van de verlossing in Christus centraal. Er is wel verschil tussen het Oude en het Nieuwe Testament, maar het is één genadeverbond. De verschillen liggen op het vlak van de vormgeving, de inrichting, niet van de inhoud.
2. Ook is het onjuist het tijdperk van de kerk als een tussenbedeling te beschouwen. De belofte aan Abraham (Gen. 12 : 3) wordt vervuld in de gemeente van Christus, die vergaderd wordt uit Joden en heidenen. Het Nieuwe Testament laat duidelijk zien dat God van meetaf deze gemeente op het oog had. Wie een aparte toekomst voor Israël creëert, los van de kerk, zet de klok van de verlossing terug naar het Oude Testament. Het zou een aparte behandeling

vergen om een kritische beschouwing te wijden aan de manier waarop het dispensationalisme omgaat met de bijbelse profetieën en deze betreft op het Millennium als een joodse aangelegenheid. Deze manier van exegetiseren staat wel heel ver af van de wijze waarop Calvin de profetieën las. Bij Calvin krijgt het in & profetieën van het Oude Testament beloofde heil de volgende progressieve gelaagdheid:

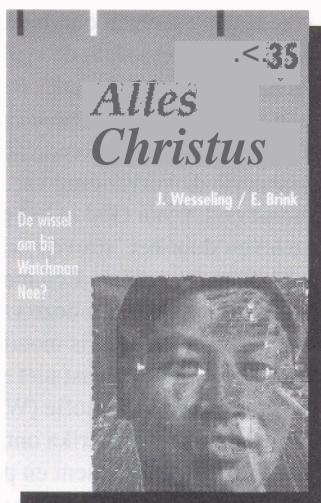
- a. de terugkeer uit de ballingschap;
- b. de komst van de Messias en het toebrengen van de volken in de pinksterbedeling;
- c. het definitieve vrede van de Messias in de nieuwe hemel en op de nieuwe aarde. Hier is geen spoor aanwezig van een herstel van Israël in het joodse land!

Zojuist verschenen: Woord & Wereld 35

Alles in Christus

De wissel om bij Watchman Nee?
door J. Wesseling en E. Brink

Geen buitenlandse reis maakte naar zijn zeggen groter indruk op A. Kamsteeg dan die naar China. Met name de schriftelijke nalatenschap van Watchman Nee heeft hem diep geraakt. Sindsdien is hij een ijverig promotor van dit gedachtengoed. Het is de moeite waard om dit gedachtengoed aan een nader onderzoek te onderwerpen. Niet vanuit een traditie, die krampachtig de verschillen met anderen wil aanwijzen en zodoende ook bij deze chinese martelaar leerstellige ongerechtigheden opspoor. Maar vanuit het besef dat het Woord van God niet bij ons is begonnen. En de kerkgeschiedenis evenmin. Wie Watchman Nee leest samen met alle heiligen uit ons eigm, gereformeerde verleden, ontdekt dat we worden meegenomen naar een eeuwenoude wissel: die tussen gereformeerd en dopers.

Woord & Wereld

een serie cahiers tot versterking van het gereformeerde leven.

Telefoon (050) 301 36 36

1 Ondergetekende bestelt hierbij BK. van *Alles in Christus*, Woord & Wereld 35, losse verkoopprijs f 15,95

Naam

Straat

Postcode

telefoon

Handtekening

2 Ondergetekende geeft zich hierbij als abonnee op de uitgaven van de Stichting Woord & Wereld en ontvangt tevens het dit jaar verschenen cahier W & W 34 'gereformeerd of protestants'

☐ De cahiers (abonnementsprijs f 12,95)

☐ Het maandblad Nader Bekeken (f 55,- p. jaar, voor abonnees op de cahiers f 45,-)

Deze bon in envelop sturen naar:
Stichting Woord & Wereld

Postbus 7

9780 AA Budum

EEN AMERIKAANS BAKEN IN ZEE VOOR GEREFOR- MEERDE POLITIEK 2

Samenleving

*Prof. M. te Velde schreef in een interessant boekje met de titel **Puriteins, pluraal en opgewekt** (over kerkgeschiedenis van het koloniale N.Amerika; 1607-1776) dat knelpunten in Amerika over kerk en bijv. confessie en opwekking ook in Nederland voorkomen. In het vorige artikel gaven we in dit verband aandacht aan het vastlopen van de pogingen om in 17e eeuwse Massachusetts een radicalistische puriteinse samenleving door te voeren. In het nu volgende merken we op dat het klimaat van het radicalisme later omsloeg in het politieke denken van de Verlichting. Bepleit wordt zowel het onvruchtbare radicalisme als het politieke neutralisme van de Verlichting te vermijden, maar wel vast te houden aan de norm dat God en het evangelie in de publieke samenleving de lof zullen ontvangen.*

Dan maar vrijheid en geluk

Nadat in New England het experiment van een radicale politieke samenleving onder leiding van 'wezenlijk bekeerden' was mislukt, ging een ander uiterste dreigen. Te Velde schrijft dat John Locke voor de staat Carolina al een grondwet opstelde. Ook de congregationalistische opwekkingsprediker Jonathan Edwards sloot zich als filosoof aan bij John Locke.

Te Velde onthoudt zich hierbij van commentaar. Hoewel de auteur zijn boekje laat eindigen bij het jaar 1776, het jaar van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring die sterk door Locke is geïnspi-

reerd, maakt hij hiervan geen melding. Toch was de gewapende revolutie tegen het Britse gezag al in 1775 uitgebroken, en nog wel in Massachusetts. Misschien had het eindjaar van het boekje beter op bijv. 1765 kunnen worden gesteld. Ook al beschrijft de auteur kerkgeschiedenis en geen politieke geschiedenis, toch zijn gewapende revolutie en de Onafhankelijkheidsverklaring zaken die nauw met kerkgeschiedenissen hangen. Maar misschien krijgt het deeltje later nog een vervolg, waarin deze zaken aan de orde komen. Omdat de auteur terecht schrijft dat kennis van de historische achtergronden in kerkelijk Amerika be-

langrijk is met het oog op de toekomst van de kerk in Nederland, willen wij hier toch aandacht schenken aan de invloed van Locke in Amerika. John Locke (1632-1704) is de Engelse verlichtingsfilosoof, die bekend werd doordat hij de individuele vrijheid als een natuurlijk, onvervreemdbaar recht van ieder beschouwde en het parlement als de wetgevende macht waar de volkswil zetelt. De Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring waarvan we al zeiden dat die op de filosofie van Locke was gebaseerd, werd feitelijk het beginpunt van het nationale Amerikaanse politieke bestel. Zij vermeldt dat de Amerikanen 'het als vanzelfsprekende waarheden' beschouwen dat alle mensen van hun Schepper onvervreemdbare rechten ontvingen, waaronder 'het leven, de vrijheid en het streven naar geluk'. Regeringen zijn er 'to secure these rights'. Zo'n verklaring betekende althans in theorie de vervanging van de dienst en lof van God in het publieke leven door het 'streven naar geluk' door de mensen. Een meer pragmatisch doel dan deze vrijheid voor 'geluksstreven' is moeilijk te bedenken. Het verbaast niet dat het pragmatisme als filosofie (William James, 1907) in Amerika ontstond. Het ging om experiment en praktijk, 'trial and error', zonder de 'wholesale ideas' van toenmalig Europa. Zie vandaag bij ons D66. De vraag dringt zich nu op hoe het mogelijk was dat de meerderheid van de bevolking van New England hierin meeging en ook vaak vooropliep. Het vermoeden bestaat dat de onpraktische politiek van de puriteinse 'ultra's' op zo'n reeks van moeilijkheden en aanhoudende bezwaren van anderen was gestuit,

dat de aanhangers hun radicale geestelijke wensen dan maar liever voor zichzelf hielden. En als anderen dan **opmerken** dat het stoffelijke leven van de mensen **maakt** dat men toch wel tot enige afspraken met andersdenkenden moet komen en dat het land nu eenmaal moet worden bestuurd, kunnen ze dat wel aanvaarden. Maar dan **willen ze** dat niet meer wordt geprobeerd daar nog iets in te brengen dat de naam van Israëls God of van Christus draagt. Want **als** men dat zou doen, eist volgens hen de geestelijkheid van God dat de **zaak** op **totaal** andere en veel radicaler **manier** wordt aangepakt. Alles of niets en dan maar niets.

Dan maar de vrijheid voor ieder om zijn leven volgens eigen wens in te richten en het nastreven van geluk. Ieder kan toch constateren dat economische vooruitgang **combineerbaar** is met **vele soorten** van godsdienstig leven! Laten we daar dus samen met anderen onze aandacht aan geven, dan kan ieder voor zichzelf individueel God dienen **zoals** hij of zij dit juist acht. Maar wel zou men toen ervaren dat het land kan worden bewerkt, het graan gedorst, het vee vermenigvuldigd en de rijkdom **vermeerderd**, **zonder** dat daarbij de vraag ter sprake kwam, met welk **doel** dit wordt gedaan. Het gevaar dreigde dat **dit** proces zou ontaarden in een **economie** ter wille van de economische macht en dit werd het kapitalisme. Ook Richard H. Tawney schreef in zijn boek *Religion and the rise of capitalism* (London University, 1937, 274) dat er een conflict kon ontstaan tussen de **religieuze** en de economische ambities. Heel **raak** schreef hij dat de radicale puriteinen een wapenstilstand sloten waarbij hun leven tussen beide **ambities** werd verdeeld. De eerste kreeg het gebied toegewezen van de individuele ziel, en de laatste het gebied van de economische en politieke samenwerking met anderen voor business en maatschappij. Zolang ieder nu maar op zijn eigen **terrein** blijft, is de vrede **verzekerd**. Ze bestrij-

den elkaar niet, want de afspraak is dat ze **elkaar** nooit **ontmoeten**. Dit is wat we vroeger noemden de scheiding tussen natuur en genade, die aan het anabaptisme eigen is. Maar **gereformeerd** is het niet.

Kapitalistisch, religieus, oppervlakkig

Hieruit zijn twee Amerika's gegroeid. Kenners van Amerika kunnen dit met veel voorbeelden beschrijven. Ook de bij **Oosterbaan** verschenen **boeken** van Rudolf van Reest (Van *kust* tot *kusten* Terugzien na 25 jaren) getuigden hiervan. Het ene Amerika is dat **waar** van George Washington eens verklaarde dat de **regering** volstrekt niet **op** de christelijke godsdienst is gevestigd. Later zijn de nationaal-culturele verschillen van de immigranten uit Europa zoveel mogelijk samengesmolten **in de** Amerikaanse natie. Maar de godsdienst bleef daarbuiten. Dit werd het Amerika dat **zich** later ontwikkelde als een land van keihard **materialisme**, kapitalisme, egoïsme, grote verschillen tussen rijk en arm, discriminatie, **sekschandalen**, evolutiegeloof en onderworpenheid aan onbegrensde techniek en wetenschap. Toch is er ook **een** ander Amerika van veel **mensen** die zich in hun **persoonlijk** zieleleven als **christen** willen gedragen. Zij willen vasthouden aan de zedelijke **normen** van eerlijkheid, ijver, hulp aan anderen, milieubeheer, enz. Maar het materialistische Amerika ziet kerken als heilsinstituten buiten het werkelijke publieke leven. Zolang de godsdienst op eigen terrein blijft, wil men **graag** respect opbrengen. Van Reest schreef in 1972 dat de Amerikaanse president werd ingehuldigd met een eed met de hand op de bijbel. Maar de **bijbel** werd vastgehouden door een president van het Hooggerechts-hof, die bijbellezing **onnodig** verklaarde voor de openbare school. Christelijke scholen zijn er weinig; ze zijn 'onamerikaans'.

De kans **lijkt** groot dat de wereld van de economie en van de materia-

listische politiek de wereld van de religieuze **mensen** zal verzwelgen. Want wie in zijn dagelijkse leven steeds primair met materialistische verhoudingen **moet** rekenen, zal zijn religiositeit gemakkelijk als een hobby gaan zien, een deel van zijn consumptiepatroon, waarvan weinig uitgaat, zeker niet naar volgende generaties.

Te Velde vestigt echter het oog van de lezer op het verschijnsel van de **opwekkingsbewegingen**. Hij schrijft dat de opwekking al vroeg over de grenzen **van de** oude **kokniën** **heenreikte** en een nationaal Amerikaans karakter kreeg. Dit laat zich denken. Het **terrein** van de economie reikte over de grenzen heen, en ook de bedreiging van de religiositeit van de individuele **zielen** **reikte** over de **grenzen** heen. Dan kan ook een poging om die bedreiging af te wenden, **een** bereik **krijgen** dat nationaal is. Opwekkingspredikers die zich aan geen **kerkelijke** grenzen stoorden en de **meest** elementaire **zaken** uit de bijbel met veel vaardigheid en publiciteit aan de orde stelden, vormden **een** zeker tegenwicht tegen het **materialisme**. Te Velde waardeert dit terecht **zowel** positief als negatief. Positief vanwege de missionaire impuls die **ervan** kan **uitgaan**. Een vergelijking met de EO bij **ons** dringt zich op (Jezus redt). Maar ook negatief omdat de opwekking zich **op** het geestelijke terrein van de kerken presenteerde en **presenteert** en bij de aanwezige beïjndende kerken de **weg** opent naar **decon-**fessionalisering, relativering en arminianisme. Diepgang en studie ontbreken en in reactie hierop gaan **meer** kerken en gemeenten het **zoeken** in sensationele **preekjes** met veel liturgie en show. **Een** oppervlakkig christendom van **Yes, I am so happy** dreigt te ontstaan. Maar zal dit bestand blijven **tegen** de zware druk van het materialisme en evolutionisme?

Conclusie

Kunnen we dit nu toepassen op de

toekomst van de gereformeerde kerken in ons land? Ook de kerken bij ons staan onder de zware druk van het neutralisme en agnosticisme van de m-kapitalistische en tegelijk postmoderne en pragmatische burgerlijke samenleving die ons omringt. Daarom denken we inderdaad dat Amerika een baken in zee kan zijn.

Het leert naar het ons voorkomt drie dingen. Ten eerste moeten we de strijd aanbinden niet alleen tegen alierlei gevolgen van het openbare agnosticisme, maar tegen het publieke agnosticisme zelf. Toen Jeremia aan de vooravond van Juda's val profeteerde, bestrafte hij het liegen, stelen en overspel plegen van zijn volksgenoten. Maar zijn eerste, steeds terugkerende waarschuwing aan de overheid was: Keer je niet af van God, heb ontzag voor God, wees Hem niet ontrouw, luister niet naar valse profeten. Daarom moet door ons gevraagd worden dat de regering de naam van God opnieuw toelaat in de publieke samenleving. Als mi-

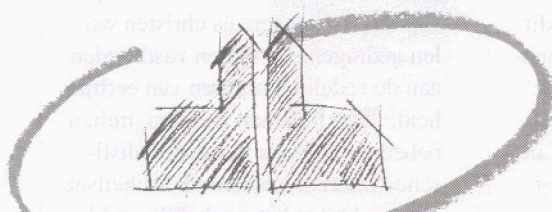
nister Kok wil blijven regeren, moet hem worden gezegd dat hij eens nieuwe ideologische veren om zijn jas hangt en publiek toont een man te zijn die de afhankelijkheid van land en volk aan God laat zien, en dat de vrijheid door Christus wordt gegeven. Dat antichristelijke 'agitprop' mede daarom een gevaar is.

Ten tweede moet deze boodschap wel met veel verve en pubiciteit worden gebracht, zodat dit in zekere zin aan een publieke opwekking gericht op de overheid doet denken. Maar het moet een strikt politieke opwekking zijn en ze moet niet worden aangediend als een actie voor het geestelijke leven van bijv. ministers. Zo'n boodschap mist hiervoor de diepgang, ze is te uitwendig, ze gaat immers over regerbeleid. Als ze het beperkte, politieke karakter van haar oogmerken niet zou tonen, zou ze gereformeerde en andere belijdende kerken van zich vervreemden.

En in de derde plaats kan de geschiedenis van de ultra's van het

17e eeuwse Massachusetts ons leren dat juist pogingen om de volle diepgang die het kerkelijk leven moet kenmerken, op het politieke niveau over te brengen, als te extreem zullen mislukken. Daarom gaat de eis te ver dat alleen de meest directe geestverwanten die in de kerken mogen spreken, ook de bedoelde politieke boodschap mogen overbrengen. Met leuzen als 'geen vrouwen op de lijst' of 'fractiegenoten alleen zij met wie we kerkelijk kunnen samenwonen' komt er weinig politiek van de grond. Dan lopen we onnodig gevaar dat er bij veel jongeren een omslag komt. Zij keren zich af en gaan, net als de latere generaties in Massachusetts, meeleven met het algemene, pragmatische beleid van comfort en welvaart. Een kloof ontstaat tussen wat ervaren wordt op zondag en wat gedaan wordt van maandag t/m zaterdag. Totdat de zondag bij de zaterdag wordt aangepast.

donatus

Verzekert uw hoogste goed!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

AMISH IN AMERIKA: HOUDEN ZE HUN DOPERS ISOLEMENT VOL?

H. Veldman

De van huisuit christelijke-gereformeerde prof. Peter Ester – socioloog te Tilburg – heeft tijdens zijn verblijf in Amerika als gasthoogleraar in Pennsylvania kans gezien veldwerk te verrichten in een van de oudste *Amish-nederzettingen* in dit werelddeel. Deze religieuze **gemeenschappen** staan bekend om hun bijna **starre** afwijzing van elke vernieuwing in de samenleving. Hun afzondering van de wereld is dusdanig sterk dat ze daar nu al meer dan 250 jaar hun 'anti-moderne' tradities hebben weten vol te houden – en dat nog wel in een land waarin 'her aanschijn van de wereld' steeds sneller lijkt te veranderen! Hun positie zou men kunnen karakteriseren als die 'tussen isolement en aanpassing', of – minder abstract – 'tussen trekpaard en computer'.

Velen vragen zich af: Wanneer komt de dag dat de Amish elektriciteit gaan aanwenden als energiebron? Maar, zo redeneert men bij veel Amish, met elektriciteit haal je 'de wereld' in huis: radio, tv, computers, etc. Voor een deel hebben ze daarin gelijk. Maar intussen wijzen ze ook de auto af en reizen per buggy, ze verwerpen de tractor en doen het zware landwerk met paarden en ezels. Men wil van geen verzekeringen weten, want de onderlinge hulp van de eigen geloofsgemeenschap **zal** een eventuele ramp wel opvangen. Hun kleding is natuurlijk ook niet modieus, zwart is de overheersende kleur, terwijl baard en hoofdhaar niet onder de kappersschaar komen. De Amish-kinderen krijgen in hun eigen 'One Room School' onderwijs tot hun 14e jaar, de scholen voor middelbaar en hoger (wetenschappelijk) onderwijs worden afgewe-

zen als kweekscholen van 'wereldse wijsheid'.

Wie intussen denkt dat de Amish zich 'dus' **wel** in reservaten moeten hebben teruggetrokken, hebben het mis: de meeste van hen wonen als boeren – **min** of meer afgezonderd – in de drie staten Pennsylvania, Ohio en **Indiana**, waar veel industriële bedrijvigheid heerst. En waar de moderne toeristen hen – soms meewarig – komen 'bekijken'. **Evenwel**, de Amish verdienen er goed aan! En dan wonen er nog Amish verspreid over zo'n 20 Amerikaanse staten; hun totaal ligt op ongeveer 150.000 mensen. En naar men kan vaststellen: de Amish vormen een bloeiende gemeenschap zonder al te strakke organisatievormen. En ze weten hun isolement vol te houden. Hoe wonderlijk toch! Maar ook: hoe lang nog? Wordt de aandring om toe te geven niet steeds groter?

Doperse 'roots'

Peter Ester legt in zijn boek een grote kennis van zaken aan de dag. Je merkt het aan alles: hij heeft de Amish meegemaakt en heeft zich tevens met grote aandacht over hun geschiedenis gebogen. Hij schreef een goed leesbaar boek dat zonder meer een verrijking voor het Nederlandse taalgebied mag heten. De Amish zijn een tak van de beweging der Dopers die haar oorsprong vond in het reformatorische Zürich van **Huldrych Zwingli** (1525). Dat Ester als socioloog naar de Reformatie kijkt, merk je als hij een korte, maar wel eenzijdige typering geeft van de grieven over het verval van de roomse wereld voor 1517; hij stelt in zijn boek op blz. 14: 'Deze grieven had-

den in aanzet weinig van doen met doctrinaire meningsverschillen, maar werden primair gevoed door ervaren ongelijkheid, bureaucratie, wereldlijkheid en immoralisme.' Dit is m.i. een te lichtvoetige benadering van een wel heel erg complexe problematiek, waarin men toch ook aandacht dient te schenken **aan** de zuiver-theologische aspecten van het verval in de toenmalige kerk. Nu lijkt Ester al te precluderen op de **dualistisch geaarde** kritiek die de Dopers op zowel de roomse als de reformatorische kerk zullen uitoefenen. Want die kritiek **gaat** voort over de 'uiterlijke' dingen, zoals 'machten' en 'overheden' (die men afwijst) en 'het probleem van de ongelijkheid in de samenleving' (wat kan uitgroeien tot 'religieus socialisme').

De Belijdenis van Schleithelm (*Confessio Schlattensis*, 1527) met haar bekende zeven punten vormt voor de meeste Dopers – en ook voor de latere Amish – de regels des geloofs. Hierin liggen de accenten voor het leven in de wereld op wereldmijding en het afwijzen van alles **wat** met overheid en politiek te maken heeft. Kortom: we moeten letten op de stille Dopers – in tegenstelling tot de revolutionairen die zich ook in de 16e eeuw manifesteerden. In Zwitserland bleven deze stille 'Zwitserse Broeders' hun afzondering en afwijzing volhouden onder zware **druk** van overheden en reformatorische kerken. Tot ver in de 17e eeuw werden ze hevig vervolgd. Zwitserland was beduidend minder tolerant dan Holland.

De interne geschiedenis van de **Amish** voert ons intussen naar de legendarische Jacob Ammann die in 1693 in een heftig conflict met

zijn Doperse mede-oudsten rigou-
reus optreedten de ban op hen toe-
past. En de ban betekent **mijding**.
Zeer consequent **Het loopt tenslot-**
te uit op afscheiding en emigratie
van **Ammanns Gemeinde**
(= Amish) naar westelijk Duitsland
(Elzas en de Palts). Daar verdwijnt
Jacob Ammann helaas uit de ge-
schiedenis. Toch blijven zijn volge-
lingen zich naar hem noemen.

Emigratie naar 'de nieuwe wereld' - vla Nederland

De vervolgingen in Zwitserland (gevangennemingen, uitzettingen) culmineerden in 1710/1711 in de deportatie van honderden Zwitserse Dopers. Dank zij het in Amsterdam zetelende Fonds voor Buitenlandse Nooden kon in 1711 een groep van 340 ontheemden asiel hijgen in Nederland. Ze werden, aldus **Piet Visser** in een belangwekkend artikel over 'Amischen in Nederland' (in *Doopsgezinde Bijdragen*, 1993), 'gehuisvest op de drassige en laaggelegen veen- en kleigronden in en rond Kampen, Groningen en Sappemeer'. Ze zijn zich in de loop der jaren gaan vermengen met Nederlandse Dopers. Na deze emigratie-binnen-Europa vertrokken in 1737 via Rotterdam de eerste groep van Duits-Zwitserse Amish naar 'de nieuwe wereld'. Na een 83 dagen durende zeiltocht kwamen ze daar aan en konden zich vrijelijk vestigen in de tolerante staat Pennsylvania, waar men openstond voor elke vervolgd en ontheemde. Zo zijn er in de loop van de 18e eeuw ongeveer 500 Amish naar Amerika vertrokken. Een tweede emigrantengolf nam men waarin de periode 1816-1860 toen ongeveer 3000 Amish een nieuwe start wensten te maken in de USA. Zo is het ook te verklaren dat er vandaag de dag feitelijk niet één Amish in Europa meer te vinden is. De laatste groep fuseerde in 1937 in de Palts met een verwante Doperse gemeente.

Maar net als in de oude wereld handhaafden de Amish ook in de

USA hun afwijzing van geweld, van de eed. Het bezorgde hen wantrouwen, zowel in de Onafhankelijkheidsoorlog (na 1776), als in de Burgeroorlog (na 1860) en de Eerste Wereldoorlog. In & Tweede Wereldoorlog werden de Amishmannen opgeroepen voor 'vervangende dienstplicht' (in ziekenhuizen e.d.).

Isolement om het isolement?

Bij het lezen van **Esters** boek krijg je bijna het gevoel dat de Amish hun isolement beleven als een passie. Er steekt zo nu en dan een soort trots de kop op die een uitdagend karakter krijgt. Zo van: **Kijk eens hoe we het fiksen!** Toch moeten we terdege beseffen hoe moeizaam hun religieus-culturele positie wordt. En hoe er niet aan te ontkomen valt om juist wel gebruik te maken van de moderne middelen. Want al is er dan geen telefoon in de huizen, de dorpsgemeenschap heeft wel een centrale telefoon nodig. En zo zijn er steeds vaker consequenties aan te wijzen in het leefpatroon van de Amish. Het isolement is op zichzelf immers geen kracht. Er moet veel ge-sleuteld worden om het uitleggen van de fundamentele aspecten van hun levensinstelling. Zal de jeugd niet anders kiezen dan de ouderen? Kan men altijd volstaan met het handhaven van pure tradities die geen basis hebben in de Schrift? Naar ons idee begint de steriliteit van zo'n levenshouding steeds meer vragen op te roepen.

Hoe de toekomst in?

Prof. Ester onderscheidt met het oog op de vraag naar de mogelijke overlevingskansen van de Amish drie ontwikkelingsmogelijkheden: a. de meest orthodoxe Amish zullen zich op een andere plaats in Pennsylvania verder terugtrekken in hun isolement; b. de meest liberale Amish zullen zich meer en meer gaan aanpassen aan de Amerikaanse Umwelt; c. de tussengroep

zal zich in de bestaande kaders proberen te handhaven met een nog redelijk herkenbare Amish-uitstraling.

Deze waarschijnlijke gang van zaken ziet men ook in de hingen van de Amish zelf duidelijk in, getuige de woorden van een oude leider: 'We moeten keuzes maken. Ik voorzie verdeeldheid en afscheiding'.

We zullen afwachten hoe Esters voorzeggingen uitpakken.

Dit waardevolle boek over een doperse groepering die qua problematiek dicht bij een conservatieve 'oud-gereformede' traditie staat, wens ik veel lezers toe.

N.a.v.: Peter Ester, *De stillen op het land. Kleine sociologie van de Amish in Amerika*, Uitg. Kok Agora/Syntax, K a m p 1996. Paperback, g ——— 159 &, prijs f 32,50. ISBN 90-391-0702-5.

CHRISTELIJKE THEOLOGIE – EEN INTRODUCTIE

Dolf te Velde

B boekbespreking

Alister E. McGrath is in christelijk Nederland geen onbekende meer. Zijn boek *Bruggen Bouwen* (over de vraag: hoe bereik ik mijn niet-christelijke medemens?) werd enthousiast ontvangen. Met een zekere regelmaat bezoekt McGrath ons land voor een serie lezingen en gastcolleges. Kort geleden verscheen hij uitgebreid in het E.O.-programma VIPs. McGrath is een van de vooraanstaande 'evangelicale' theologen van dit moment.

In maart van dit jaar verscheen van hem bij uitgeverij Kok in Kampen het boek *Christelijke Theologie. Een introductie*. Het is een vertaling van *Christian Theology. An Introduction*, dat in 1994 verscheen, en waarvan in 1996 al een tweede druk uitkwam. Het boek lijkt in de Engelstalige wereld een standaardwerk te worden voor het vak Dogmatiek. Zal het dat aan de Nederlandse universiteiten ook worden? Het biedt in ruim 500 bladzijden in ieder geval heel veel: een overzicht van de geschiedenis van de christelijke theologie (pag. 21-131), een inleiding in de voorvragen van de theologie (pag. 135-214) en een beknopte behandeling van alle onderdelen van de leer (pag. 217-498). Aan onze Theologische Universiteit in Kampen wordt sinds enkele jaren de *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek* van J. van Genderen en W.H. Velema als leerboek gebruikt. Zou McGrath een vervanger daarvan kunnen zijn? En voor welke doelgroep is het boek nog meer geschikt?

Om een antwoord op die vraag te geven, behandel ik een viertal kenmerken van *Christelijke Theologie*. Vier karakteristieken, die samen zowel de sterke kanten van het boek als de beperking ervan aangeven.

Toegankelijk

Om te beginnen: *Christelijke Theologie* is een heel toegankelijk boek. In het 'Woord Vooraf' zegt McGrath nadrukkelijk, dat hij een eerste inleiding in de christelijke theologie wil geven. Hij gaat uit van lezers die weinig of niets van het christelijk geloof en de christelijke theologie weten. Dat betekent onder andere, dat hij alle vaktermen eerst uitlegt voordat hij ze gebruikt. Aan het eind van iedere hoofdstuk worden de belangrijkste namen en begrippen opgesomd en wordt via enkele vragen getest of je de stof begrepen hebt. Helemaal achterin het boek geeft McGrath een uitgebreide verklarende woordenlijst. Deze toegankelijkheid betekent niet, dat McGrath het z'n lezers al

te gemakkelijk maakt. Theologische vaktermen worden wel uitgelegd, maar vervolgens ook rustig gebruikt. McGrath aarzelt niet om minder bekende theologen of ingewikkelde discussies te beschrijven. Nergens wordt *Christelijke Theologie* een simpel boek.

Boeiend

Een tweede kenmerk: *Christelijke Theologie* is heel boeiend gedreven. McGrath weet de stof zo te ordenen, dat hij je moeiteloos meeneemt van het ene probleem naar het volgende. Al lezende ontdek je steeds meer aspecten van de christelijke leer. Je wordt gedwongen om mee te denken. En McGrath's schrijfstijl maakt het makkelijk, hem te blijven volgen. Erg interessant vind ik de historische introductie in de eerste 100 bladzijden van het boek. In heel kort bestek leer je de geschiedenis van de kerk en de theologie kennen. Je krijgt inzicht in de voornaamste problemen die in een bepaalde tijd opkwamen en je gaat iets begrijpen van de oplossingen die ervoor werden gevonden. McGrath besteedt zowel aandacht aan de belangrijkste personen als aan de voornaamste thema's in iedere periode. Daardoor wordt z'n beschrijving zowel levendig als diepgaand.

Breed

Het derde trefwoord: McGrath schreef een heel breed boek. Tekens bespreekt hij en hele reeks opvattingen, te beginnen bij de Vroege Kerk, via Middeleeuwen, Reformatie en daarna, tot aan de meest actuele theologen in onze

tijd. Maar ook in een ander opzicht is *Christelijke Theologie* breed opgezet: McGrath beperkt zich niet tot één **bepaalde theologische of kerkelijke richting**, maar **behandelt heel ver uiteenlopende meningen**. Zo bespreekt hij bijvoorbeeld zes verschillende modellen voor de leer over de **Drieëenheid**, variërend van **orthodox** tot heel onorthodox. Tenslotte **blijkt de breedheid van het boek** uit de **veelheid van** besproken onderwerpen: bij elk **onderwerp komen** de verschillende deelaspecten goed uit de verf. Daarnaast **bespreekt McGrath** onderwerpen die je in de *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek* van Van Genderen en Velema zo niet tegenkomt: het thema 'Geloof en geschiedenis' en 'Het christendom en de wereld-godsdiensten'.

Uiteraard heeft deze aanpak een groot voordeel: je komt in aanraking met heel veel meningen en gedachten. Dat verrijkt je eigen denken. Maar daarnaast plaats ik drie kanttekeningen: 1. McGrath is, met name als het om de modernste theologie gaat, sterk op de Engelstalige wereld gericht. Dat maakt het boek voor ons in Nederland niet altijd even herkenbaar. 2. Soms is McGrath wel wat erg beknopt, zoals over de uitverkiezing (403-411) en over de kinderdoop (459-461). Af en toe is zijn weergave zelfs onvolledig af onjuist (vgl. pag. 459-460, over K. Barth's afwijzing van de kinderdoop, met de weergave bij Van Genderen/Velema, pag. 719). 3. Doordat allerlei meningen naast elkaar blijven staan, maakt McGrath vaak geen duidelijke keuze en blijft de onderbouwing vanuit de Schrift nogal eens onvoldoende.

Beschrijvend

Met dat laatste kritiekpunt kom ik toe aan het vierde kenmerk: *Christelijke Theologie* is een sterk beschrijven\$ boek. Beschrijven – dat doet McGrath heel bekwaam: toegankelijk, boeiend, breed. Maar daar blijft het ook bij. Het is duidelijk niet de bedoeling van McGrath

om de lezers te vertellen, wat volgens hem de waarheid is. Nee, hij presenteert een aantal opties en de lezer mag kiezen. Daarbij moet wel gezegd worden, dat in de presentatie van de stof vaak wel blijkt waar McGrath's eigen voorkeur ligt. Hij begint dan met een bepaalde visie, maakt duidelijk waarom die problemen oproept, en komt dan met een volgende opvatting, die deze problemen niet heeft. Als voorbeeld weer de kinderdoop: hoewel McGrath het niet met zoveel woorden zegt, lijkt de afwijzing van de kinderdoop het meest zijn sympathie te hebben.

Conclusie

Conclusie: *Christelijke Theologie* is precies wat het zegt te zijn: een introductie. En als zodanig heel bruikbaar. Je krijgt een breed overzicht over het geheel van de christelijke leer. Je leert heel wat namen en begrippen kennen. Naar mijn idee is het boek een aanrader voor ieder die in het kader van werk, op leiding of uit interesse zich verdiept in de christelijke leer. Het boek zal niet voor ieder even gemakkelijk zijn. Maar het is de moeite waard: je kunt er heel wat van opsteken.

En, wat heel aardig is: aan het eind van het boek geeft McGrath een lijst met Internet-adressen op het gebied van de theologie. De gelukkige computerbezitter kan zodoende heel wat actuele theologische informatie opsporen. Je kunt McGrath ook zelf via e-mail bereiken. Zijn adres is: McGRATH8VAX.OX.AC.UK. Er zijn wel grenzen aan het gebruik. Een degelijke, op de bijbel gefundeerde uiteenzetting van de gereformeerde leer zul je bij McGrath niet vinden. Daarvoor blijft Van Genderen/Velema nodig. En ook in z'n beschrijving moet je McGrath soms narekenen. Hij is niet altijd een even betrouwbare gids. Maar – met die kanttekeningen in het achterhoofd – voor mij blijft

het voornaamste: 't is een hele presentatie om in zo kort bestek zo'n introductie in de christelijke theologie te geven.

A.E. McGrath, *Christelijk Theologie. Een introductie*. Uitgeverij Kok, Kampen 1997. 525 pag. f 75,-

Dolf te Velde is zesdejaars student aan de Theologische Universiteit in Kampen

M meegelezen

Spreekt God ook vandaag nog?

In het *Centraal Weekblad* van 18 juli en 1 augustus schreef prof. dr.

K. Runia over het spreken van God vandaag. Doet God dat nog wel?

Blijft ons bidden **niet** een **spreken** zonder antwoord? **Moeten** we verlangen naar een directe profetie van de Heilige Geest?

Hoe was dat eigenlijk bij de gelovigen uit de tijd van het Oude en Nieuwe Testament?

Spreekt God ook vandaag nog?

Dat is een vraag waar veel mensen vandaag mee zitten. Ze hebben het gevoel dat God zich heeft **teruggetrokken** uit hun leven; **misschien** zelfs wel uit de hele wereld. Ze bidden nog wel, maar vragen zich tegelijk af of het eigenlijk nog wel zin heeft. Is het niet **een kwestie** van één-richting-verkeer?

(...)

Sinds de jaren **zestig** is de secularisatie als een vloedgolf over heel onze westerse samenleving heen geslagen en ze heeft ook de **kerk** geraakt. **Kerkmensen** voelen de kracht van die vloedgolf en velen van hen hebben het gevoel dat God **vandaag** helemaal niets meer zegt. Hij is de **grote onbekende Mister X** geworden.

(...)

Jaloers

Deze vreemde situatie van **godsverduistering** heeft nogal eens tot gevolg dat **mensen** eigenlijk jaloers zijn op mensen in de Bijbel. Die hadden toch maar het geluk dat God telkens **weer** met hen **praatte**.

Of doordat ze **zijn stem zo** **naast** opeens hoorden, of doordat Hij **een** engel met **een** duidelijke boodschap stuurde.

Toch moeten we **voorzichtig zijn** met zulke **ideeën**. We zijn dan bezig de dingen wel heel erg **te** versimpelen. Het is heus niet zo dat in **de tijden** die in de Bijbel worden beschreven, de dingen altijd **glas-**helder waren, omdat mensen telkens weer Gods stem hoorden. Dat klopt niet met de bijbelse **werkelijkheid**. Ik wil dat duidelijk **maken** door twee voorbeelden.

Het eerste is dat van **Abraham**. Hij is al bijna negentig **jaar** oud, **als** hij **voor het eerst** die **vreemde** Stem hoort die hem opdraagt om **zijn** familie in het land waarin hij woont **te** verlaten **w** op reis **te** **gaan naar** een **land** waar **hij** zelfs de naam **niet** van kent. Het **tweede** voorbeeld is dat van **Mozes**. **Die** is al tachtig **jaar** oud **als** hij **voor het** eerst de Stem van God hoort bij de brandende braambos. **De andere mensen, om Abraham en Mozes heen, moeten het allemaal** **wit de tweede hand horen**. Sara en Lot moeten het van **Abraham** horen. Het **volk Israël** moet het van **Mozes** horen. En dan blijkt dat ze hem nauwelijks **af** helemaal niet geloven.

Ook in de dagen van het Oude **Tes-**tament moesten de meeste mensen het hebben van anderen, die **zeiden** dat God tot hen had gesproken.

Schaars woord

Er waren soms hele lange perioden dat **niemand** meer iets hoorde. Zo'n **periode** **komen we** tegen, als **Samuël** een kleine jongen is. In I **Samuël** 3:1 lezen we: 'In die dagen was het Woord des Heren schaars, gezichten (=visioenen) **waren niet**

talrijk'. God laat blijkbaar niets **meer** van zich horen. Waarom niet?

Om het antwoord op deze **vraag** te vinden moeten we **letten** op de **tijd** waarin **dit** gebeurde. Het is het slot van de tijd van de **richters** en dat is helemaal geen **goede tijd**. De **laatste woorden** van het **boek Richt-**ren luiden: 'Ieder **deed wat** goed was in zijn ogen' (21:25).

Ook bij het **heiligdom** in Silo, waar **de ark** in de tabernakel staat, gaat het niet goed. De **hogepriester Eli** is een oude man die **niet alleen** **staar op** zijn ogen **heeft**, maar helaas **ook op zijn ziel**. Zijn twee **zo-**nen, **Chofni** en **Pinechas**, maken big business van de offers. Ze **ste-**len er naar **hartelust** van en hebben seksuele gemeenschap met de prostituees, die zich in de buurt van het heiligdom ophouden. En **Eli** **zegt** er eigenlijk niets van.

In zo'n **situatie trekt God** zich **te-**rug. Zoals bij een **zonsverduiste-**ring de maan **tussen** de zon en de aarde schuift, **za** staat de **zonde van Israël tussen God en het volk in**. Dan is er letterlijk **sprake** van een 'godsverduistering'.

Dé openbaring

Misschien zijn we ook wel jaloers op de **mensen uit de tijd** van het Nieuwe Testament. **Zij mochten** **Je-**zus, **dé openbaring** van **God, ont-**moeten. Johannes noemt Hem 'Gods woord in het vlees'. **Zij** mochten **zijn** stem horen en zijn wonderen **zien**. En dan denken wij: wat **een** geluksvogels!

Maar hebben die mensen dat zelf wel beseft? **Zeker, eerst vinden** ze het allemaal **prachtig**. **Grote menig-**ten volgen Jezus. Maar na een **poosje keert, onder** invloed van de religieuze en sociale leiders, het hele volk zich **tegen** Jezus. Zelfs **zijn**

eigen leerlingen begrijpen er nauwelijks iets van en als Jezus gevangen wordt genomen, gaan ze allemaal op de vlucht.

Pas na de opstanding begrijpen ze dat Jezus wel degelijk de Messias, de eniggeboren Zoon van God is, die Gods heil naar deze wereld heeft gebracht.

Later hebben ze dat opgeschreven in de evangeliën. Die zijn niet bedoeld als historische verhalen of als biografieën, maar als geloofsgetuigenissen. In het eerste slot van het evangelie van Johannes lezen we: Jezus heeft nog veel meer dingen gedaan dan in dit boek beschreven staan, maar wat hier staat is geschreven 'opdat jullie geloven dat Jems de Christus (de Messias) is, en opdat jullie door in Hem te geloven het leven in zijn naam mogen hebben' (20:31).

Hoe spreekt God vandaag?

Op 1 augustus gaat Runia verder

Wij zijn soms jaloers op mensen zoals Abraham en Mozes en de profeten die zelf Gods stem mochten horen. En op al die mensen uit het Nieuwe Testament die zelf Jezus' stem met hun eigen oren mochten horen en zijn wonderdaden met hun eigen ogen mochten zien. Dat was ook een groot voorrecht, al is het de vraag of die mensen dat zelf altijd beseft hebben.

Uit de tweede hand

Wat dat betreft moeten wij het liederdaad met verhalen 'uit de tweede hand' doen. Maar daar is het verhaal niet minder om. In zijn eerste brief schrijft Johannes aan een van zijn gemeenten: 'Wat was van den beginne, wat wij gehoord hebben, wat wij gezien hebben met onze (eigen) ogen, wat wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben van het Woord des levens... wat wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij ook aan jullie, opdat ook jullie met ons gemeenschap zouden hebben. En onze gemeenschap is met de Vader

en met zijn Zoon Jezus Christus' (1 Joh. 3:1-3).

Zo komen wij blijkbaar in contact met Jezus en zijn Vader: door de woorden en geschriften van de apostelen en andere bijbelschrijvers.

Direct contact met God?

Maar is dat alles? Spreekt God niet meer direct tot mensen van vandaag? Is dat alles? Door & hele kerkgeschiedenis heen zijn er telkens weer mensen geweest die daar geen genoegen mee namen en naar het directe contact met God zochten. Meestal beriepen ze zich voor dat directe contact op het werk van de Heilige Geest en op de belofte die Jezus aangaande Heilige Geest gegeven had: 'Wanneer de Trooster komt, die Ik jullie zal zenden van de Vader, de Geest van de Waarheid die van de Vader uitgaat, zal deze van Mij getuigen; en jullie moeten ook getuigen, want jullie zijn van het begin aan met Mij' (Joh. 15:26,27).

(...)

In de reformatische traditie heeft men altijd gezegd: Gods Woord vinden we in de woorden van de profeten (het Oude Testament) en van de apostelen (het Nieuwe Testament). Die zijn door de Heilige Geest geleid om ons te vertellen van Gods openbaring aan Israël en later in en door Jezus. De Geest werkt nog altijd door dat Woord. Jezus had het immers zelf al gezegd: 'Als de Geest komt, dan zal Hij het uit het mijne nemen en het jullie verkondigen' (Joh. 16:14,15). God spreekt vandaag nog altijd door dát Woord.

Horen wij wel?

De grote vraag is dan ook niet of God nog wel spreekt, maar of wij nog wel o m hebben, die zijn stem *Rm* En dat roept onmiddellijk de vraag op hoe wij met de Bijbel en met een preek over een stukje van die Bijbel omgaan. Ik ben bang dat wij te vaak en te gemakkelijk

denken: 'Ik weet het eigenlijk allemaal wel'. Maar dan zijn we helemaal verkeerd bezig. Het gaat niet om het 'weten' van een verhaal (zoals het weten dat de slag bij Nieuwpoort in 1600 plaats vond; dat weten is trouwens ook niet meer zo vanzelfsprekend, zoals uit de enquête van de parlementsleden bleek).

Het gaat om de vraag of ik Gods stem er in hoor. Elke keer als we de Bijbel gaan lezen, zouden we &t moeten doen in de verwachting: wat zou God nu tegen mij te zeggen hebben? Elke keer als we naar de kerk gaan, zouden we dat moeten doen in dezelfde verwachting: wat zou God vanmorgen tegen mij in mijn omstandigheden, gaan zeggen?

Natuurlijk is de Bijbel een boek dat over het verleden gaat: over wat Israël met God beleefd heeft en wat de leerlingen met Jems beleefd hebben. Maar de Bijbel is niet een geschiedenisboek dat je één keer leest en dan dicht doet: ziezo, dat weet ik nu wel. De Bijbel is een brief met mijn eigen adres erop: *Góds brief aan mij persoonlijk*. Het is als een *liefdesbrief* die je telkens weer wilt lezen, want je krijgt er maar niet genoeg van dat hij of zij tegen je zegt: 'Ik hou van jou'. Ik kom alleen maar verder, als ik telkens weer met Samuël zeg: 'spreek Heer, want uw knecht hoort'.

(...)

De vraag waarover het hier ging was; spreekt God vandaag nog? Ik ben ervan overtuigd dat het antwoord 'ja' is. Ja zeker, God spreekt ook vandaag nog. Maar – hebben wij wel oren die zijn stem horen?

